

**ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ
ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА**

22 май 2026 г.

**ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА
ВАРИАНТ 2**

ЧАСТ 1 (време за работа – 60 минути)

Отговорите на задачите от 1. до 21. вкл. отбелязвайте в листа за отговори!

1. Коя от дейностите допринася за опазването на природноресурсния потенциал на Земята?

- А) Добив на изкопаеми горива
- Б) Използване на възобновяеми енергийни източници
- В) Разширяване на промишленото производство
- Г) Интензивно земеделие с употреба на изкуствени торове и пестициди

2. Град с високо ниво на замърсяване на въздуха търси решение за устойчиво развитие. Какви действия трябва да се предприемат?

- А) Стимулиране на придвижването с лични автомобили
- Б) Намаляване на зелените площи
- В) Изграждане на нови паркинги в центъра
- Г) Насърчаване използването на обществен транспорт

3. Прочетете текста: „Ежегодното намаление на населението в Япония варира между 0,5-0,6 % годишно, а дялът на японците над 65 години вече надхвърля 30 %.“

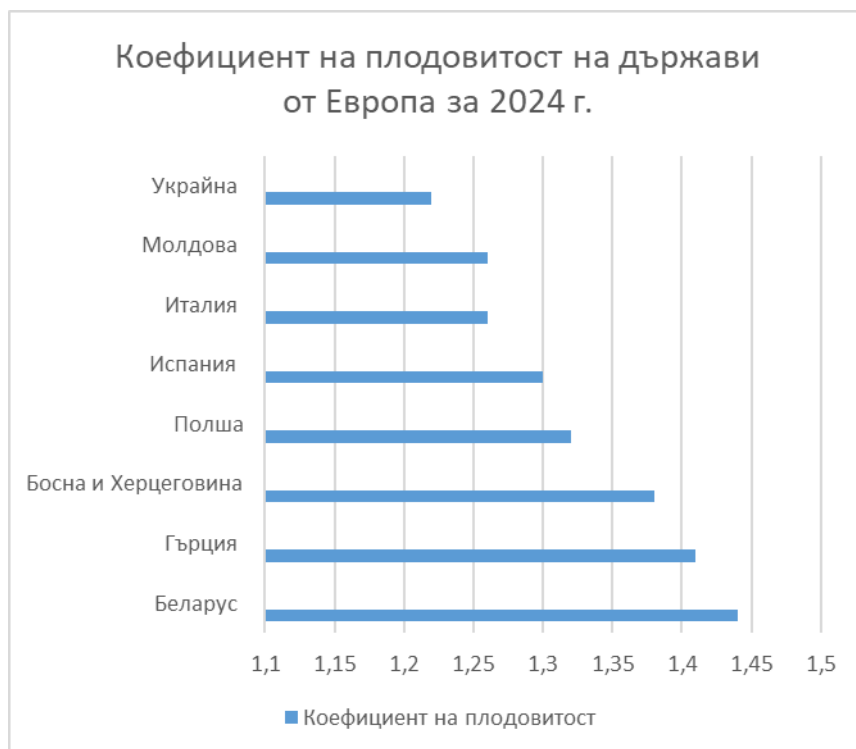
Каква демографска политика трябва да се приложи за преодоляването на проблема?

- А) стимулираща
- Б) лимитираща
- В) либерална
- Г) неутрална

4. Развитите и развиващите се държави имат различен икономически профил. Коя характеристика се отнася за развитите държави?

- А) висок дял на услугите и нисък дял на земеделието в БВП
- Б) висок дял на първичния сектор в БВП и износ на суровини
- В) износ на непреработени минерални суровини
- Г) развитие на монокултурно екстензивно земеделие

5. Разгледайте диаграмата. Индикатор за каква демографска ситуация са ниските стойности на показателя в тези държави?

- А) демографски взрив
- Б) демографски криза
- В) демографска преход
- Г) демографска стагнация

6. Прочетете текста. „През 1945 г. днешно Косово е включено в рамките на Сърбия. След разпадането на Югославия косовските албанци започват през 1996 г. борба за самоопределение. През 1998 г. конфликтът прераства в гражданска война между тях и сърбите и предизвиква военна намеса на САЩ и НАТО“.

Потвърждение на коя геополитическа концепция се явява тази военна намеса?

- А) атлантизъм
- Б) традиционализъм
- В) мондиализъм
- Г) полицентризъм

7. Кои характеристики описват социално-икономическия модел на развитие на държавите от Югоизточна Азия?

- А) преобладаване на първичния сектор и ниска производителност
- Б) експортно ориентирана индустриализация и висока конкурентоспособност
- В) зависимост от добив на суровини и енергийни ресурси
- Г) високи доходи и силна социална политика

8. Прочетете текста. *„Основният фокус на някои международни регионални организации е сътрудничество в икономическата сфера - намаляване на митнически бариери и улесняване на търговията. Политическите решения остават в компетенцията на националните правителства.“*

Коя организация е пример за такъв тип регионално сътрудничество?

- А) МЕРКОСУР
- Б) ЕС
- В) АСЕАН
- Г) НАТО

9. Кой е основният външнополитически приоритет на България след присъединяването ѝ към Евроната, свързан с интеграцията ѝ в международните структури?

- А) Разширяване на сътрудничеството в НАТО
- Б) Членство в Съвета за сигурност на ООН
- В) Участие в инициативи на ОЧИС
- Г) Присъединяване към ОИСР

10. За кой европейски подрегион се отнася характеристиката: *„Държавите се отличават с много висок стандарт на живот и водещи позиции по показатели за качество на живот. Регионът разполага със значителни водни и горски ресурси, широко се използва хидроенергия. Населението е с ниска гъстота, но с висока степен на урбанизация. Част от страните са конституционни монархии.“*

- А) Западна Европа
- Б) Източна Европа
- В) Северна Европа
- Г) Южна Европа

11. Прочетете текста. „Транснационалните корпорации изграждат глобални производствени вериги, при които отделните функции и етапи на производствения процес (научноизследователска дейност, производство, логистика и управление) се разполагат в различни държави“.

Кое твърдение обяснява тази организация на дейността на транснационалните корпорации?

- А) Рационално разпределение на производствените функции
- Б) Концентрация на производството в една държава
- В) Намаляване на националната специализация
- Г) Ограничаване на участието в световната икономика

12. Коя държава е член едновременно на ОПЕК и на Арабската лига?

- А) Иран
- Б) Либия
- В) Египет
- Г) Нигерия

13. Кой стратегически документ определя дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за намаляване на междурегионалните различия в България?

- А) Националната стратегия за регионално развитие
- Б) Законът за устройство на територията
- В) Конституцията на Република България
- Г) Оперативната програма „Региони в растеж“

14. Прочетете текста. „Развитието на тази концепция в България изисква действия към насърчаване на професионалното развитие на възрастните хора, полагане на усилия за запазването им като част от работната сила и противодействие на тяхното социално изключване.“

Как се нарича концепцията, включваща тези мерки?

- А) сива икономика
- Б) сребърна икономика
- В) кръгова икономика
- Г) споделена икономика

15. Основа на местната демокрация и жизненоважен фактор за стабилизация на местното самоуправление е финансовата самостоятелност на българските общини. Къде е регламентирана тя?

- А) Европейската харта за местно самоуправление
- Б) Закона за административно – териториалното устройство
- В) Закона за местните данъци и такси
- Г) Конституцията на Република България

16. Прочетете текста: „Европейската комисия прие новата програма за сътрудничество за Дунавския регион през периода 2021 – 2027 г. В нейните рамки община Белоградчик, съвместно с общините Видин, Враца и област Долж (Румъния) участва в проект за подобряване на образователната среда и учебната инфраструктура – „Образование за приобщаване – трансграничен подход“.

Как се нарича програмата, финансираща изпълнението на проекта?

- А) ИНТЕРРЕГ
- Б) ЕРАЗЪМ
- В) Творческа Европа
- Г) Цифрова Европа

17. Анализирайте данните от таблицата. В кой район се намира станцията, при която е отчетено най-ниско качество на речните води?

Данни от мониторинга (2024 г.)

Река	Област	Пункт	pH	БПК ₅	NO ₃ ⁻	O ₂	WQI	Категория	Година
Дунав	Видин	Видин	7.6	3.2	6.1	8.4	38	Добро	2024
Искър	София	Своге	7.4	4.9	9.8	7.2	55	Умерено	2024
Марица	Пловдив	Пловдив	7.2	6.1	18.5	5.9	72	Лошо	2024
Янтра	Велико Търново	Горна Оряховица	7.5	4.1	7.2	7.8	46	Умерено	2024

- А) Югозападен район
- Б) Северозападен район
- В) Южен централен район
- Г) Северен централен район

18. Какво е значението на районите от ниво NUTS 2 за прилагането на европейските политики в България?

- А) Служат като основни административни единици за управление.
- Б) Определят териториалната рамка за финансиране по европейските фондове.
- В) Обединяват областите при получаване на национално финансиране.
- Г) Използват се единствено за демографска статистика без връзка с регионалната политика.

19. Прочетете текста. „Балканите са регион, представляващ непосредствен интерес за външната политика на Република България. Приоритет е реализацията на инфраструктурни проекти с регионално значение, като този за построяване на железопътна линия София – Скопие.“

Част от трасето на кой трансевропейски транспортен коридор е този проект?

- А) 10
- Б) 9
- В) 4
- Г) 8

20. Кой метод се използва при изобразяване на спирки на градския транспорт в транспортните карти?

- А) на условните знаци
- Б) на ареалите
- В) линеен
- Г) точков

21. Използвайте данните от таблицата и отбележете на картата в листа за отговори:

А) с цифров код 1 – петте административни области с най-високи стойности на положителен механичен прираст

Б) с цифров код 2 – петте административни области с най-ниски стойности на отрицателен механичен прираст

*Механично движение на населението през 2024 г.
по области (бр. души)*

Статистически единици област –NUTS 3	Брой души	Статистически единици област –NUTS 3	Брой души
Благоевград	712	Плевен	-165
Бургас	6588	Пловдив	5384
Варна	5595	Разград	-84
Велико Търново	548	Русе	441
Видин	-7	Силистра	5
Враца	-57	Сливен	-279
Габрово	323	Смолян	-453
Добрич	486	София (столица)	11505
Кърджали	4239	София – област	298
Кюстендил	0	Стара Загора	559
Ловеч	-39	Търговище	101
Монтана	-219	Хасково	2111
Пазарджик	136	Шумен	991
Перник	486	Ямбол	-18

**ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ
ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА**

22 май 2026 г.

**ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА
ВАРИАНТ 2**

ЧАСТ 2 (време за работа – 180 минути)

Отговорите на задачи от 22. до 41. вкл. запишете в листа за отговори!

22. Прочетете текста. „ESG е съкращение от *Environment, Social and Governance* (Околна среда, Социални въпроси и Управление) и представлява нефинансов инвестиционен индекс, чрез който компаниите отчитат устойчивостта и корпоративната си отговорност. Решението на Европейската комисия да приеме Директивата за отчитане на корпоративната устойчивост дефинира ESG показателите като ключов индикатор, който ще подпомогне устойчивото развитие в бъдеще. В условията на климатични промени компаниите все по-често се стремят да демонстрират своята ангажираност за отговорно развитие и добри управленски практики.“

Запишете една причина, поради която ЕС въвежда изисквания за отчитане на ESG показатели.

23. Прочетете текста. Запишете наименованието на съвременната технология, използвана при географските изследвания.

„Процесът е свързан със събиране, съхраняване, обработване и анализ на пространствени /географски/ данни. Като краен продукт се създават дигитални географски карти.“

24. Коя концепция прилага принципите на устойчивото развитие чрез икономически растеж, опазване на околната среда и социална отговорност?

25. Прочетете текста. „Причините за конфликта в Кипър са не само политически и етнически, но и икономически. Севернокипърската турска република няма право да бъде част от Международния валутен фонд и Световната банка, защото не е международно призната. Инвеститорите нямат интерес, защото срещат много правни трудности пред осъществяването на проекти. Страната е финансово зависима от подкрепата на Турция. Ограниченията в транспорта и туризма задълбочават икономическите проблеми. Въпреки повишението на доходите, икономическите различия между Северен Кипър и Република Кипър остават значителни.“

Кои са четирите икономически пречки, пред които е изправена Севернокипърската турска република вследствие на конфликта?

26. Разгледайте таблицата и отговорете на въпросите:

*Избирателна активност за Европейски парламент
за 2024 г. за избрани страни /%/*

Държава	Избирателна активност
Белгия	89,01
Люксембург	82,29
Франция	51,49
Полша	40,65
Чехия	36,45
Хърватия	21,35

А) В кой регион се намират страните с най-висока избирателна активност?

Б) Част от коя регионална икономическа организация са?

27. Анализирайте текста. „Стремежът към климатична неутралност спасява жителите в гр. Кулемборг (Нидерландия) от ценовия шок вследствие на газовата криза през 2022 г. Единственият начин да преодолеят високите цени, е да спрат използването на газ в домовете си. Жителите на града създават енергийна общност, която закупува системата за централно отопление в града си. Възобновяемият ресурс, използван от енергийната общност „Термо Бело“, се оказва водата – и температурата ѝ. Чрез този проект се отопляват 30 къщи, офис сгради, малки и средни предприятия и училище. Предстои по-масабен проект за гражданско парно в Амстердам със засега 1250 абонати.“

Запишете два глобални проблема, които могат да бъдат решени чрез този регионален подход?

28. Прочетете текста. „Най-големият соларен парк в света се намира в пустинен район в провинция Синдзян, обхваща 809 млн. кв. км. Комплексът с капацитет от 5 гигавата (ГВт) и е достатъчно мощен, за да отговори на нуждите от електроенергия на страна с размерите на Люксембург или Папуа Нова Гвинея. Неотдавнашен доклад на Международната агенция по енергетика (МАЕ) описва стремежа на страната към разширяване на индустрията на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) като „изключителен“, като страната пусна в експлоатация толкова нови слънчеви мощности 2023 г., колкото останалият свят успя да инсталира през 2022 г.“

Запишете:

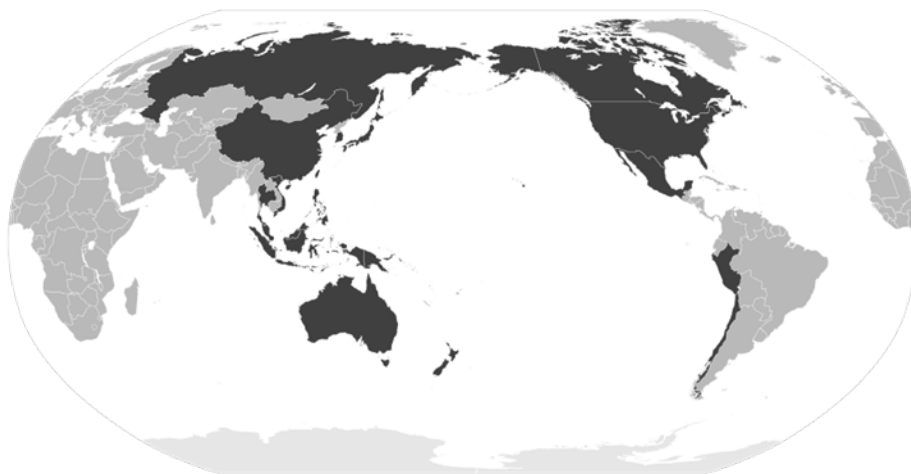
А) В коя държава е изграден най-големият в света соларен парк?

Б) Три предимства на соларните паркове.

29. Прочетете текста. „Земята в района на Хавда, в индийския щат Гуджарат, е равна и покрита със сол, което я прави почти необитаема. Затова този район е смятан за непригоден за използване, но днес на това място се изгражда най-големият проект за възобновяема енергия в света – Khavda Renewable Energy Park. Той комбинира условията, за да произвежда соларна и вятърна енергия на площ от 726 кв. км, която е около седем пъти по-голяма от град Париж. Очаква се паркът да генерира 30 гигавата електроенергия, достатъчно за снабдяване на територия с размерите на Чили или Нидерландия. Въпреки че над 70% от произведената енергия в държавата е от горенето на въглища, проектът показва опитите на Индия да се впише в тенденциите за декарбонизация на икономиката.“

Запишете една полза за икономиката на Индия от изграждането на енергийния парк.

30. Разгледайте изображението.

Запишете:

А) Името на организацията, в която членуват отбелязаните с тъмен фон държави.

Б) Коя е основната цел на организацията?

31. Прочетете текста. „Транснационалните корпорации са големи финансови компании, разпространяващи дейността си в поне две държави. Капиталите им имат наднационално значение. Формират и развиват търговията, като осигуряват и по-добра конкурентоспособност на пазара, но поради тази причина установяват монопол в част от регионите и отстраняват национални или местни компании. Навлизането на ТНК помага на слабо развитите държави като предоставят работни места и нови технологии, въпреки че по този начин могат да окажат влияние на вътрешната и външната политика на този тип държави. С развитието на технологиите и световната икономика ТНК са главните генератори на научни идеи.“

А) Запишете две положителни страни от дейността на ТНК.

Б) Запишете две отрицателни страни от развитие на ТНК.

32. Запишете за коя международна организация се отнасят текстът и картосхемата?

„Има водеща роля в изработването и прилагането на най-високи стандарти във всички ключови области като управление, данъчната политика, транспортна инфраструктура, селско стопанство, образование, дигитална икономика и иновации, климат и др. В нея членуват 38 държави, сред които най-развитите икономики от Европа, Северна Америка, Южна Америка и Азия.“

33. Прочетете текста: „През последните години Балканите и България са засегнати от демографски промени като застаряване на населението и миграция към по-развити държави. Това води до недостиг на работна сила и забавяне на икономическото развитие. В същото време политическата стабилност и участието на част от страните в Европейския съюз създават възможности за инвестиции и подобряване на инфраструктурата.

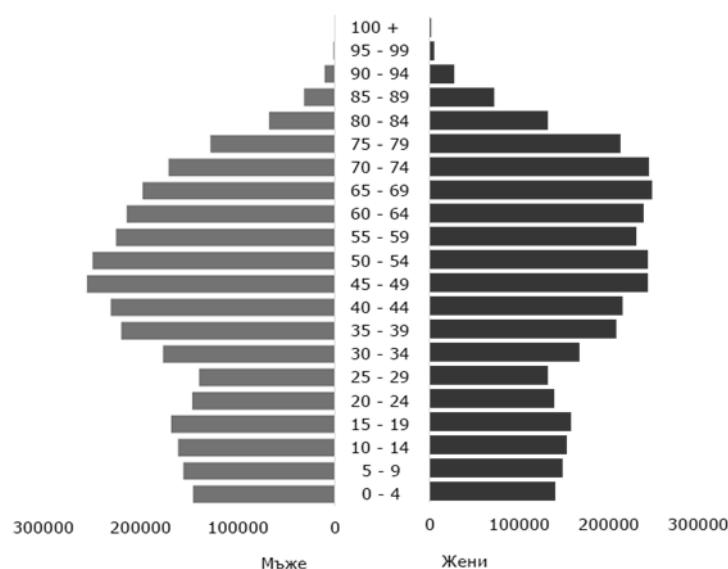
Тези процеси оказват влияние върху възможностите за устойчиво развитие на региона, което изисква съчетаване на икономически растеж, социална стабилност и опазване на околната среда.“

Формулирайте два извода за:

А) Влиянието на демографските промени върху икономическото развитие на Балканите и България

Б) Влиянието на политическите и икономическите промени върху устойчивото развитие на Балканите и България

34. Разгледайте полово-възрастовата пирамида на България за 2024 година.

Запишете две прогнозни характеристики относно трудовите ресурси, свързани с демографската ситуация в държавата в близките 10 години.

35. Прочетете текста. „Закона за местното самоуправление определя правомощията на двата изборни органа в общините. Пак той урежда правото на гражданите да участват във вземането на решения и да контролират действията на местната власт. Това право се упражнява пряко и косвено.“

А. Кои са двата изборни органа на местната власт в общините?

Б. Как се осъществява косвеното участие на гражданите в политиката на общината?

36. В листа за отговори запишете за кой статистически район за планиране в България се отнасят характеристиките:

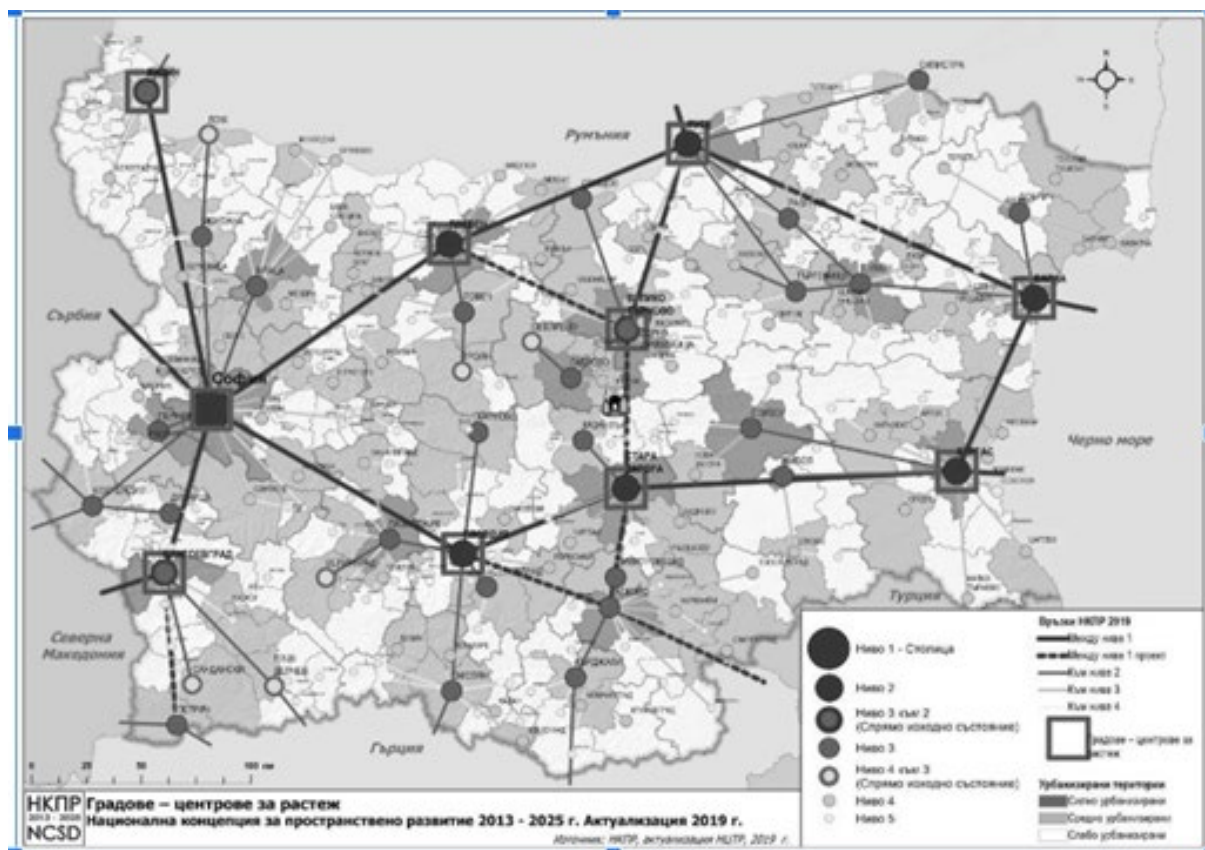
Най-висока степен на урбанизация в страната.

Водещо място по привлечени чуждестранни инвестиции.

37. Прочетете текста. „Само 35 общини в България разполагат с цялостна система за разделно събиране на отпадъците, която подпомага рециклирането и преработката на битовите отпадъци. Основна пречка остава липсата на подходяща инфраструктура, включително контейнери за разделно събиране, рециклиращи центрове и цялостни системи за събиране на отпадъците. Липсата на достатъчно стимули за гражданите да се включат в процеса на разделно събиране също е пречка. Според статистиката на Евростат обаче България рециклира едва 7% от своите отпадъци, което я поставя на предпоследно място в ЕС. Този негативен показател идва от факта, че по-голямата част от отпадъците в страната се депонират.“

Предложете три мерки за по-устойчиво управление на отпадъците.

38. Разгледайте картосхемата.

В листа за отговори запишете:

А) Два града – центрове на растеж ниво 2, разположени по транспортен коридор № 9 от TEN-T.

Б) В кой район за планиране (ниво NUTS 2) се намира всеки от посочените градове?

39. Прочетете текста: „Биологичното земеделие не замърсява с химикали храната, грижи се за почвеното здраве чрез способността си да улавя въглерод в почвата. Замърсяването на подземните води със синтетични торове и пестициди е основен проблем. В биологичното земеделие те се заменят с органични торове. Българските плодове и зеленчуци отгледани по биологичен начин се отличават с много добро качество. Потенциалните възможности и пазари за износ са много големи. Затова е необходима адекватна държавна политика.“

В листа за отговори запишете:

А. Две предимства на биологичното земеделие пред традиционното.

Б. Една мярка за насърчаване на биоизземелието в България.

40. Срещу цифровия код на района запишете буквения код на характеристиката, за който се отнася.

- 1. Североизточен район**
- 2. Южен централен район**

А. Има добра инфраструктура, но съществени различия в икономическото развитие на областите в района

Б. Висок дял на земеделските територии. Има най-малък брой градски селища

41. Прочетете текста. Разгледайте изображението. Представете аргументиран отговор на въпроса: *Какви са предизвикателствата пред България при прилагането на Европейската зелена сделка?*

Формулирайте Вашия отговор в текст до 300 думи. Използвайте термини, които са характерни за географската наука. Спазвайте следната последователност:

- 1. Формулирайте теза*
- 2. Приведете аргументи, подкрепящи тезата, подредени в логическа последователност (аргументативна редица)*
- 3. Направете изводи*

Европейската зелена сделка е насочена към постигане на климатична неутралност и устойчиво развитие чрез дълбока трансформация на икономиката и енергийните системи. Тя поставя акцент върху намаляването на емисиите на парникови газове, повишаването на енергийната ефективност и увеличаването на дела на енергията от възобновяеми енергийни източници. В този контекст България предприема преход към нисковъглеродна икономика, който има важно значение за социално-икономическото и регионалното развитие на страната.

До 2030 г. България си поставя цел да постигне 34,48 % дял на енергията от възобновяеми енергийни източници в брутното крайно потребление на енергия, като дялът на възобновяемата енергия в производството на електроенергия надхвърля 55 %. Тези цели очертават конкретни възможности за развитие на нисковъглеродни енергийни производства и за намаляване на емисиите на парникови газове. Благоприятните природни и географски условия на страната създават предпоставки за разширяване на използването на слънчева, вятърна и водна енергия, което допринася за по-устойчиво използване на природните ресурси.

Наред с развитието на възобновяемите енергийни източници, важен елемент на зеления преход е повишаването на енергийната ефективност във всички сектори на икономиката. Намаляването на енергийната интензивност на производството и потреблението е свързано с ограничаване на енергийните загуби, по-ефективно използване на ресурсите и подобряване на качеството на околната среда. Тези процеси имат потенциал да повишат конкурентоспособността на икономиката и да допринесат за дългосрочен устойчив растеж.

В същото време икономиката на България се характеризира с повишаване на въглеродните емисии и висока енергийна интензивност, особено в енергетиката и индустрията. Значителна част от производствените мощности са технологично остарели, което затруднява адаптацията към изискванията на Зелената сделка и налага необходимостта от значителни инвестиции. Това представлява сериозно предизвикателство за икономическото развитие и за запазването на заетостта в определени отрасли.

Преходът към нисковъглеродна икономика има ясно изразено регионално измерение. Въздействието на този процес е различно за отделните региони в зависимост от тяхната икономическа структура и енергиен профил. Региони, в които икономиката е силно зависима от въглеродно интензивни производства, са по-уязвими от негативни социално-икономически последици и изискват целенасочени мерки за подкрепа и преструктуриране.

Социалните аспекти на зеления преход също заемат важно място. Ниските доходи и разпространението на енергийна бедност ограничават възможностите на част от населението да участва активно в процесите на енергийна трансформация. Повишаването на цените на енергията и необходимостта от инвестиции в енергийна ефективност могат да задълбочат социалните различия, ако не бъдат съпътствани от адекватни социални мерки.

Успешното прилагане на Европейската зелена сделка в България изисква интегриран подход, който да съчетава екологичните цели с икономическа конкурентоспособност, социална защита и намаляване на регионалните различия. Само при такъв подход възможностите на зеления преход могат да бъдат реализирани устойчиво, а предизвикателствата – ограничени в дългосрочен план.

